

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL

VOLUME 1, ISSUE 2, 2021

ISSN 2181-1490

Doi Journal 10.26739/2181-1490

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Tadjqiqot.uz

TOSHKENT-2021

**ALISHER NAVOIYNING 580 YILLIK
YUBILEYIGA BAG'ISHLANADI****ПОСВЯЩАЕТСЯ 580 ЛЕТНОМУ
ЮБИЛЕЮ АЛИШЕРА НАВОИ****DEDICATED TO THE 580th ANNIVERSARY
OF THE BIRTH OF ALISHER NAVOI**

Buyuk shoir va mutafakkir, atoqli davlat va jamoat arbobi Alisher Navoiyning bebaho ijodiy-ilmiy merosi nafaqat xalqimiz, balki jahon adabiyoti tarixida, milliy madaniyatimiz va adabiy-estetik tafakkurimiz rivojida alohida o'rin tutadi. Ulug' shoir o'zining she'riy va nasriy asarlarida yuksak umuminsoniy g'oyalarni, ona tilimizning beqiyos so'z boyligi va cheksiz ifoda imkoniyatlarini butun jozibasi va latofati bilan namoyon etib, yer yuzidagi millionlab kitobxonlar qalbidan munosib va mustahkam o'rin egalladi.

***O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

Бесценное творческое и научное наследие великого поэта и мыслителя, известного государственного и общественного деятеля Алишера Навои играет важную роль в истории не только отечественной, но и мировой литературы, развитии национальной культуры и литературно-эстетического мышления. В своих лирических и прозаических произведениях великий поэт, воспевая высокие общечеловеческие идеи, демонстрировал богатый лексический запас и выразительные средства родного языка, благодаря чему занял достойное место в сердцах миллионов читателей по всему миру.

***Президент Республики Узбекистан
Шавкат Миромонович Мирзиёев***

The invaluable creative and scientific heritage of the great poet and thinker, famous statesman and public figure Alisher Navoi has a special place not only in the history of our people, but also in the history of world literature, the development of our national culture and literary and aesthetic thinking. The great poet, in his poetic and prose works, with his whole charm and grace, has taken a worthy place in the hearts of millions of readers around the world, expressing the high universal ideas, the incomparable richness of words and the infinite possibilities of expression of our native language.

***President of the Republic of Uzbekistan
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

Bosh muharrir:

Mirzayev Ibodulla*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Jabborov Nurboy*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY
XALQARO JURNALI HAY'AT A'ZOLARI:**Muhiddinov Muslihiddin***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sirojiddinov Shuhrat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***O'nal Kaya***f.f.d., professor (Turkiya)***Haqqulov Ibrohim***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dilorom Salohiy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sodiqov Qosimjon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Mark Tutan***f.f.d., professor (Fransiya)***Binnatova Almaz Ulvi***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***To'xliyev Boqijon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Shodmonov Nafas***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ramiz Asker***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***Yo'ldoshev Qozoqboy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Jo'raqulov Uzoq***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Vohid Turk***f.f.d., professor (Turkiya)***Nabiulina Guzal***f.f.d., professor (Tatariston)***Ibrohim Xudoyor***f.f.d., (Eron)***Yusupova Dilnavoz***f.f.d., dotsent (O'zbekiston)***Rahim Ibrohim***f.f.d., professor (Afg'oniston)***Ruzmanova Roxila***dots., mas'ul kotib (O'zbekiston)***Qo'shmonova Yulduz***kotib, o'qituvchi (O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI ILMIY
MASLAHAT KENGASHI A'ZOLARI:**Toshqulov Abduqodir***i.f.d., (O'zbekiston)***Xalmuradov Rustam***t.f.d., professor (O'zbekiston)***Sirojiddin Sayyid***O'zbekiston xalq shoiri (O'zbekiston)***To'xtasinov Ilhom***p.f.d. (O'zbekiston)***Rixsiyeva Gulchehra***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Benedek Peri***f.f.d., professor (Vengriya)***Jurayev Mamatqul***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Olimov Karomatillo***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dadaboyev Hamidulla***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aitpayeva Gulnora***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Grigoryev Mixail***f.f.d., professor (Rossiya)***Shomusarov Shorustam***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dyu Rye Andre***f.f.d., professor (Fransiya)***Pervin Chapan***f.f.d., professor (Turkiya)***Safarov Renat***f.f.d., professor (Tatariston)***Hamroyev Juma***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ibrohimov Elchin***f.f.n., professor (Ozarbayjon)***Hasanov Shavkat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nurullo Oltoy***f.f.n., (Afg'oniston)***Xalliyeva Gulnoz***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nodira Afoqova***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aftondil Erkinov***f.f.d., professor (O'zbekiston)*

Главный редактор:

Мирзаев Ибадулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Жабборов Нурбой
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Мухиддинов Муслихиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Сирожиддинов Шухрат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Унал Кая
д.ф.н., профессор (Турция)
Хаккулов Иброхим
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилором Салохий
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Содиков Косимжон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Марк Тутан
д.ф.н., профессор (Франция)
Биннатова Алмаз Улви
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Тухлиев Бокижон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шодмонов Нафас
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Рамиз Аскер
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Юлдашев Казакбай
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Журакулов Узок
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Вохид Турк
д.ф.н., профессор (Турция)
Набиулина Гузаль
д.ф.н., профессор (Татарстан)
Иброхим Худоёр
д.ф.н., (Иран)
Юсупова Дилнавоз
д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Рахим Иброхим
д.ф.н., профессор (Афганистан)
Рузманова Рохила
доц., отв. секретарь (Узбекистан)
Кушманова Юлдуз
секретарь, преподаватель (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ НАУЧНОГО КОНСУЛЬТАТИВНОГО
СОВЕТА МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Тошкуллов Абдукодир
к.э.д., (Узбекистан)
Халмурадов Рустам
д.т.н., профессор (Узбекистан)
Сирожиддин Саййид
Народный поэт Узбекистана (Узбекистан)
Тухтасинов Илхам
д.п.н. (Узбекистан)
Рихсиева Гулчехра
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бенедек Пери
д.ф.н., профессор (Венгрия)
Джураев Маматкул
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Олимов Кароматилло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дадабаев Хамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Айтпаева Гулнора
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Григорьев Михаил
д.ф.н., профессор (Россия)
Шомусаров Шорустам
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дю Рье Андре
д.ф.н., профессор (Франция)
Первин Чапан
д.ф.н., профессор (Турция)
Сафаров Ренат
д.ф.н., профессор (Татарстан)
Хамроев Джума
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Иброхимов Элчин
к.ф.н., профессор (Азербайджан)
Хасанов Шавкат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нурулло Олтой
к.ф.н., (Афганистан)
Халлиева Гулноз
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нодида Афокова
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Афтондил Эркинов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Chief Editor:

Mirzaev Ibodulla*Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)*

Deputy Chief Editor:

Jabborov Nurboy*Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)*MEMBERS OF EDITORIAL BOARD OF
INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:**Mukhiddinov Muslikhiddin***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sirojiddinov Shukhrat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Unay Kaya***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Khakkulov Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dilorom Salokhiy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sodikov Kosimjon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Mark Tutan***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Binnatova Almaz Ulvi***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Tukhlied Bokijon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Shodmonov Nafas***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ramiz Asker***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Yuldoshev Kozokboy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Jurakulov Uzok***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Vokhid Turk***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Nabiulina Guzal***Doc. of philol. scien., prtof. (Tatarstan)***Ibrokhim Khudoyor***Doc. of philol. scien., (Iran)***Yusupova Dilnavoz***Doc. of philol. scien., assoc. prof. (Uzbekistan)***Rakhim Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)***Ruzmanova Rokhila***Assoc. prof., Exec. Sec. (Uzbekistan)***Khushmanova Yulduz***Secretary, teacher (Uzbekistan)*MEMBERS OF SCIENTIFIC ADVISORY BOARD
OF INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:**Toshkulov Abdukodir***Doc. of econ. scien., (Uzbekistan)***Khalmuradov Rustam***Doc. of technic. scien., prof. (Uzbekistan)***Sirojiddin Sayyid***People's poet of Uzbekistan (Uzbekistan)***Tukhtasinov Ilkhom***Doc. of pedag. scien. (Uzbekistan)***Rikhsieva Gulchekhra***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Benedek Peri***Doc. of philol. scien., prof. (Hungary)***Juraev Mamatkul***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Olimov Karomatullo***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dadaboev Khamidulla***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aitpaeva Gulnora***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Grigorev Mikhail***Doc. of philol. scien., prof. (Russia)***Shomusarov Shorustam***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dyu Rye Andre***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Pervin Chapin***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Safarov Renat***Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)***Khamroev Juma***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ibrokhimov Elchin***Cand. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Khasanov Shavkat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nurullo Oltoy***Cand. of philol. scien., (Afghanistan)***Khallieva Gulnoz***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nodira Afokova***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aftondil Erkinov***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)*

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улицы Амира Темура пр. 1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,

Amir Temur Street pr. 1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

1.Xolmonova Zulxumor

ALISHER NAVOIYNING ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK TARAQQIYOTIDAGI O'RNI.....	9
---	---

NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI

2.Imomnazarov Muhammadjon

INSONIYAT MA'NAVIY TAKOMILIDA AMIR XUSRAV DEHLAVIY VA ALISHER NAVOIYNING O'RNI.....	19
--	----

3.Benedek Péri

HOW MĪR ʿALĪ-ŠĪR NAVĀYĪ'S PERSIAN POETRY INFLUENCED THE POET- WARRIOR OTTOMAN SULTAN SELIM I (1512–1520)	33
---	----

4.Islam Jemeney

ALISHER NAVOIYNING TURKIY XALQLAR MA'NAVIY YUKSALISHIDAGI O'RNI	40
--	----

5.Maqsudov Badriddin

TOJIKISTONDA NAVOIYSHUNOSLIK.....	47
-----------------------------------	----

HAQIQAT SARI SAFAR

6.Yo'ldoshev Qozoqboy

O'ZLIK YO'LI	56
--------------------	----

7.Muhammadiyev Ahadxon

INSONIY FAZILATLAR TARANNUMI.....	65
-----------------------------------	----

MA'RIFAT YOG'DUSI

8.Alisher Razzokov

ALISHER NAVOIY IJODIDA FAQRILIK MAQOMI VA FAQIR OBRAZINING BADIY TALQINI.....	73
--	----

9.Norov Toji

NAVOIY ONTOLOGIK FALSAFASIDA SAMOVOT VA ZAMON TALQINI	80
---	----

ASLIYAT UMMONI

10.Bertels Y.E

NAVOIY VA ATTOR. Rus tilidan I.K.Mirzayev tarjimai (parcha)	88
---	----

TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O'ZBEK ADABIYOTI

11.Qorayev Sherxon

ALISHER NAVOIY VA TEMURIYLAR DAVRI ADABIY ANJUMANLARI	102
---	-----

NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI

12.Rajabova Ma'rifat

NAVOIY IJODIDA MIFOLOGIK OBRAZLAR STILIZATSIYASI.....	108
---	-----

ILM, OLAM VA OLIM

13.O‘ralov Axtam

ALISHER NAVOIY – ULKAN BUNYODKOR.....116

14.O‘tanova Sirdaryoxon

TARIXIY ASARLARDA OBRAZ RUHIYATI VA RANG HAQIQATLARI124

NAVOIY VA ADABIY TA‘SIR MASALALARI

15.Mamadaliyeva Zuhra

ISKANDAR OBRAZI VA UNGA NAVOIYNING MUNOSABATI.....131

16.Muhitdinova Nazmiya

SADOIY VA G‘OZIY DEVONLARIDA ALISHER NAVOIY AN‘ANALARI (HAMD, NA‘T, MUNOJOT VA MANQABAT MAVZULARIDAGI G‘AZALLAR MISOLIDA)138

17.Haydarova Gulhayo

NAVOIY VA SOBIR ABDULLA.....149

18.Jamahmatov Karomiddin

HOJI MUHAMMAD SHAHDIY IJODIDA ZULLISONAYNLIK
AN‘ANALARINING TA‘SIRI.....155

TALQIN, TAHLIL VA TAQRIZ

19.Sultonov To‘lqin

ALISHER NAVOIY ASRI VA NASRI ALMAZ ULVIY TALQINIDA.....166

NAVOIY VA TA‘LIM-TARBIYA MASALALARI

20.Ubaydullayev Normuhammad

ALISHER NAVOIY TARJIMAYI HOLINI O‘RGANISHDA TARIXIY ASARLARNING
O‘RNI172

AZIZ MUSHTARIY!

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning "Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy tavalludining 580 yilligini keng nishonlash to'g'risida"gi PQ-4865-son Qarorida "Alisher Navoiy asarlarida teran ifoda topgan milliy va umuminsoniy g'oyalarning jahon tamaddunida tutgan o'rnini hamda o'sib kelayotgan yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish, ular qalbida yuksak axloqiy fazilatlarni tarbiyalashdagi beqiyos ahamiyatini nazarda tutib, shuningdek, ulug' shoir va mutafakkirning adabiy-ilmiy merosini mamlakatimizda va xalqaro miqyosda yanada chuqur tadqiq qilish va keng targ'ib etish..." lozimligi alohida ta'kidlangan.

Bu filologiya ilmi va navoiyshunoslik, xususan, adabiy ta'sir, qiyosiy adabiyotshunoslik, matnshunoslik va tarjima masalalari bilan shug'ullanayotgan tadqiqotchilar zimmasiga jahonning ilg'or texnologiyalari, nazariy g'oyalariga hamohang ilmiy tadqiqotlar yaratish vazifasini yuklaydi. Olimlarimizning ilmiy salohiyati, innovatsion g'oyalarini jahonda targ'ib qilish va qo'llab-quvvatlash maqsadida xalqaro nufuzga ega ushbu jurnal ta'sis etildi.

"Alisher Navoiy" deb nomlangan ushbu jurnalda navoiyshunoslik, Navoiy adabiy merosining umumjahon tamaddunida tutgan o'ri va adabiy ta'sir masalalari bilan shug'ullanayotgan tadqiqotchilarni o'z maqolalari bilan ishtirok etishga taklif qilamiz.

TAHRIRIYAT**УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!**

В Постановлении №ПП-4865 Президента Республики Узбекистан Шавката Миромоновича Мирзиёева "О широком праздновании 580-летия со дня рождения великого поэта и мыслителя Алишера Навои" особо отмечается "огромное значение произведений Алишера Навои, в которых нашли глубокое отражение национальные и общечеловеческие ценности, в развитии мировой культуры, их роль в повышении интеллектуального потенциала и духовно-нравственном воспитании молодого поколения, а также в целях обеспечения дальнейшего изучения и популяризации литературно-научного наследия великого поэта и мыслителя..."

Это ставит задачи перед филологами, навоиоведами, исследователями литературного влияния, сравнительного литературоведения, текстологии и вопросов перевода создания научных исследований, соответствующих передовым мировым технологиям и теоретическим идеям. В целях пропаганды и продвижения научного потенциала и инновационных идей наших ученых учреждён данный международный журнал.

Приглашаем публиковать свои статьи в нашем журнале "Алишер Навои" отечественных и зарубежных исследователей, занимающихся изучением жизни и творчества литературы Навои, его роли в мировой литературе, проблемами литературного влияния и сравнительной поэтикой.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ**DEAR READER!**

Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Miromonovich Mirziyoyev "On the celebration of the 580th anniversary of the great poet and thinker Alisher Navoi" No PP-4865 given the invaluable role of cultivating high moral qualities in their hearts, as well as the need to further study and widely promote the literary and scientific heritage of the great poet and thinker in our country and internationally "

This puts the task of researchers in the field of philology and Navoi studies, in particular, literary influence, comparative literature, textual studies and translation, in creating scientific research in harmony with the world's advanced technologies and theoretical ideas. This internationally renowned journal was established to promote and support the scientific potential and innovative ideas of our scientists around the world.

In this magazine, called "Alisher Navoi", we invite researchers who are interested in Navoi studies, the role of Navoi's literary heritage in world civilization and literary influence to participate with their articles.

EDITORIAL

HAQIQAT SARI SAFAR

ЎЗЛИК ЙЎЛИ

Қозоқбой Йўлдош, Алишер Навоий
номидаги Тошкент давлат Ўзбек тили
ва адабиёти университети профессори,
педагогика фанлари доктори
Ўзбекистон.
qashqirli@mail.ru

For citation: Yuldosh K. THE PERSONALITY'S WAY. Alisher Navoi. 2021, vol.1, issue 2, (56-64) pp.

DOI 10.26739/2181-1490-2021-2-6

АННОТАЦИЯ

Мақолада ҳазрат Алишер Навоийнинг инсон ҳаётига эзгу моҳият бағишлаганга доир қарашлари тадқиқ қилинган. Унда даҳо ижодкорнинг одам учун ўзликни англаш энг мушкул юмуш экани борасидаги теран поэтик фикрлари келтирилиб, уларга муносабат билдирилган, таҳлил қилинган. Шунингдек, мутафаккирнинг одамлик рутбаси, унинг Аллоҳга ўринбосар бўлишдай мартабаси ҳақидаги қарашлари ҳамда одамнинг ана шу рутбага лойиқ бўлиши кераклиги ҳақидаги хулосалари баён этилиб, таҳлилга тортилган. Бундан ташқари, даҳо ижодкорнинг одамзот ўзининг мукаммаллиги масъулиятини ҳис этиб, шунга яраша маънавий-ахлоқий сифатларга эга бўлишга интилиши зарурлиги борасидаги фикрлари талқини келтирилган. Ушбу мақолада одам шахси шаклланишида генетик ва биологик омиллар ҳамда тарбиянинг ўрни тўғрисида буюк алломанинг тўхтамлари тадқиқ этилган. Аини вақтда ҳазрат Навоийнинг элни шод, юртни обод қилиш йўллари борасидаги фикрлари келтирилиб, уларга муносабат билдирилган. Хуллас, тадқиқот Навоийнинг миллий маънавият шакллантиришга хизмат қиладиган бадий ва назарий қарашлари давр талаблари нуктаи назаридан илмий ўрганишга бағишланган.

Калит сўзлар: ўзлик, одамийлик, маънавият, ахлоқ, руҳ озодлиги, фикр эркинлиги, эл, юрт, шахс, эзгулик, ҳақиқат, ноҳақлик, адолат, тарбия.

ПУТЬ ЛИЧНОСТИ

Қозоқбой Йўлдош
профессор Ташкентского Государственного университета
Узбекского языка и литературы им. Алишер Навои,
доктор педагогических наук
Узбекистан.
qashqirli@mail.ru

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются взгляды Алишера Навои на важность жизни человека. В нем заложены глубокие поэтические идеи гениального творца о том, что человеку труднее всего понять самого себя, отношение и анализ. Также анализируется и делаются выводы о человеческом звании мыслителя, его взгляды на своё положение как заместителя Аллаха, а также о том, что человек должен быть достоин этого звания. Кроме того, здесь приведена

интерпретация взглядов гениального творца на необходимость того, чтобы люди чувствовали ответственность за свою святость и соответственно стремились приобрести духовные и нравственные качества. В статье исследуются взгляды великого ученого на генетические и биологические факторы в формировании личности человека, а также роль воспитания. При этом были представлены и прокомментированы взгляды его величества Навои на то, как сделать народ довольным, а государство процветающим. Одним словом, исследование посвящено научному изучению художественно-теоретических воззрений Навои, служащих формированию национальной духовности с точки зрения требований времени.

Ключевые слова: личность, человечность, духовность, нравственность, свобода духа, свобода мысли, этнос, родина, благодеяние, истина, правосудие, справедливость, воспитание.

THE PERSONALITY'S WAY

Kozokboy Yuldosh

Professor of the Tashkent State University
of the Uzbek Language and Literature
named after Alisher Navoi,
Doctor of Pedagogical Sciences
Uzbekistan.
qashqirli@mail.ru

ANNOTATION

The article examines the views of Alisher Navoi on the importance of human life. It contains the deep poetic ideas of the genius creator that it is most difficult for a person to understand himself, attitude and analysis. It also analyzes and draws conclusions about the human title of a thinker, his views on his position as the viceroy of Allah, and also that a person should be worthy of this title. In addition, here is an interpretation of the views of the genius creator on the need for people to feel responsible for their holiness and, accordingly, strive to acquire spiritual and moral qualities. The article examines the views of the great scientist on genetic and biological factors in the formation of a person's personality, as well as the role of education. At the same time, the views of His Majesty Navoi on how to make the people happy and the state prosperous were presented and commented on. In a word, the study is devoted to the scientific study of the artistic and theoretical views of Navoi, serving the formation of national spirituality from the point of view of the requirements of the time.

Keywords: personality, humanity, spirituality, morality, freedom of spirit, freedom of thought, ethnos, homeland, beneficence, truth, injustice, justice, education.

ЎЗЛИКНИ ТОПИШ МАШАҚҚАТЛАРИ

Кишилиқни оламнинг ғоят хилма-хил, жуда рангин, ўта мураккаб ва сержилва унсурлари ўраб туради. Очун шу қадар турфаки, буни тасаввур этишга ҳар қандай одамнинг ҳам ҳаёлот қамрови етмайди. Биргина оғочнинг биргина япроғида ақлини шоширар даражада мукамаллик ва тугаллик борлиги, бунинг сабабини англаш ҳамда изоҳлаш мушкуллиги киши ақлини лол қолдиради. Лекин одамзот шунчалар бетакрор ҳам чигал оламнинг сирларини билиш, унинг тараққиёт тамойилларини изоҳлаб, истиқболни белгилашга уринади ва баъзан бунга қандайдир даражада эришади ҳам. Айни вақтда одамнинг ўзи шу қадар мураккаб ва серкирраки, унинг олдида олам турфалиги ва чигаллиги ҳеч гап бўлмай қолади. Ғаройиб жихати шундаки, ўзини бутун оламнинг сирларини билишга қодир ҳисоблайдиган одам ҳеч қачон ўз кўнглини тўлиқ била олмайди.

Дарҳақиқат, ҳар бир асл одам умрбод ўзини излаб, ўзини топмоқчи бўлиб яшайди. Бутун ҳаёти ўзини таниб олишга сарфланади. Негаки, ҳар бир одам учун ўзини топмоқ ва билмоқ оламни билмоқ ва тушунтирмоқдан мураккаброқдир. Уларнинг аксарияти бир умр ўзини тополмай, ҳатто, баъзан шундай қилиш кераклигини ҳам билмай, ўтиб кетади. Ҳазрат

Алишер Навоий одамзот тириклигидаги азалий бу чалкашликни:

Эл нетиб топғай мениким,
Мен ўзимни топмамон,- [Алишер Навоий, 2013:501]

дея ифодалайди. Яъни Навоийдай даҳо: “Ўзимни ўзим тополмаётган чоғимда эл мени қандай қилиб топсин”, - дея андуҳ чекади. Одам ўзини топишга интилиб, маънавий илдизларига бефарқ қарамагандагина баркамол шахс бўлиши ва атрофдагиларга манфаат келтириши мумкин. Қорнидан ўзга қайғуси йўқ кимсанинг нафақат ўзгалар, ҳатто ўзига ҳам фойдаси тегиши гумон.

Алишер Навоий ижодини бошдан оёқ инсонга ўзлигини танитиш учун кураш маҳсули дейиш мумкин. Унинг катта-кичик ҳар бир асарида буюк мутафаккирнинг олам, одам ва одамийликнинг моҳияти тўғрисидаги қарашлари акс этади. Даҳо битган ҳар бир асар тирикликнинг моҳияти борасидаги шиддатли ва оғриқли ўйлар маҳсулидир. Ҳазрати Навоийнинг **“Кетур соқий, ул майки, субҳи аласт...”** мисраси билан бошланадиган машҳур таржиъбандида умр мазмунини топмоқчи бўлиб астойдил уринган одамнинг туйғулари бутун мураккаблиги ва машаққатлари билан акс эттирилади:

Нечук май била бўлмасун улфатим,
Ки жон қасди айлар ғаму меҳнатим.

Назар айла бу коргаҳ¹ вазъига²,
Ки ортар тамошосида ҳайратим.

Қуёш йўқки, бир зарра моҳиятин
Топа олмади саъй ила фикратим.

Не келмак аён бўлди, не кетмагим,
Не мабдаъ³ яқин бўлди, не ражъатим⁴.
Не касби улум этти ҳал мушкулум,
Не тутти илик тақви-ю тоатим.

...Менинг бошима бас қотик тушди иш,
Чу тоқ ўлди бу дард ила тоқатим.

Харобот аро кирдим ошуфта ҳол
Май истарга илгимда синғон сафол [Алишер Навоий, 2013:692].

Бу мисралар орқали шоир дунёни тўла англамоқчи, унинг моҳиятига етмоқ учун ҳам илму маърифат эгаллашга, ҳам тақвою тоат қилган бўлса-да, мақсадига эриша олмаган одамнинг ҳаётнинг мураккаблиги-ю қисматнинг чигаллиги олдидаги чексиз ожизлигини ифода этади. Лирик қаҳрамон тафаккури билан Қуёшнинг моҳиятини англамоқчи эди, унинг билганлари Қуёш нари турсин, нурнинг бир заррасини изоҳлаш учун ҳам етарли бўлмади. Тинимсиз тоат-ибодат қилганига қарамай, нафақат оламнинг маъносини, балки ўзининг бу дунёга келиб-кетишининг вақти-сабабини ҳам била олмаслигини англади. Бу йўлда унга на теран илми ва на комил ибодати ёрдам берди. Бу ҳолат унинг тоқатини тоқ қилиб, “май истарга синган сафол” билан “харобот аро ошуфта ҳол” юришга мажбур этди.

САБАБМИ Ё ОҚИБАТ?..

Одам нега бунчалар мураккаб, айти вақтда, у не боисдан мукаррам? Инсон мураккаблиги боис мукаррамми ёки мукаррамлиги сабаб мураккабми? Ҳазрат кўпчиликлари ўйлантирган, лекин қатъий жавоб бериш мушкул бўлган саволларни ўртага ташлайди. Ўйлаб қаралса,

¹ Коргоҳ – 1. Ишхона. 2. Дунё.

² Вазъига – тузилишига, қурилишига, тартибига.

³ Мабдаъ – келиш, келиб чиқиш, асос.

⁴ Ражъат – ортга қайтиш, кетиш.

одамнинг мукаррамлиги сабабини бир қадар англаш мумкиндай. Оламдаги саноксиз яратикларнинг аксариятида вужуд бору жон йўқ (масалан, тошда), баъзиларида жон бору жасад йўқ (масалан, шамол ва ҳавода), бир қатор яратикларда вужуд ҳам, жон ҳам бор, аммо рух йўқ (масалан жонлиқларда). Одамдан ўзга бирор яратикда нутқ йўқ. Одамнинг ҳам вужуд, ҳам жон, ҳам рух, ҳам тил эгаси қилиб яратилганлиги унинг мукаррамлигига сабаб. Ва янаям муҳими, у – Яратганнинг халифаси – ўринбосари!

Алишер Навоий чегара билмас олам, таърифга сиғмас даражада сиру синоатга, гўзаллигу тароватга эга дунё Одам учун яратилганини ўз асарларида ишонарли асослаб берган мутафаккир шоирдир. Шоир одам мартабасининг юксаклигини унинг яратилиш мантиғига таяниб изоҳлайди. Унинг талқинига кўра, одам олам борлигининг оқибати эмас, балки олам яратилишининг сабабидир. Негаки, одам – Аллоҳ гўзаллиги, қудрати, билгичлигининг ифодаси. Тангри одамни ўзига ўхшатиб яратган. Бу ҳолат “Ҳайрат ул-аброр” достонида шундай ифода этилади:

Жилваи хуснунга чу йўқ эрди ҳад,
Кўзгу керак бўлди анга беадад.
Очти гулшанники рангин эрур.
Ҳар гул анга ойинайи Чин эрур.
...Мунча ғаройибки мисол айладинг,
Барчани миръоти жамол айладинг.
Ганжинг аро нақд фаровон эди,
Лек боридан ғараз инсон эди [Алишер Навоий 2013:14-15].

Кўринадики, Аллоҳ ўзининг ҳадсиз улуғлиги, қудрати, гўзаллигини тиниқ бир кўзгуда томоша қилиб ҳузурланиш мақсадида оламу одамни яратган. Оламдаги сон-саноксиз яратиклар орасида фақат одамгина Яратувчига хос сифатлар билан зийнатланган. Акс ҳолда, у кўзгу бўлолмасди. Парвардигор кўзгу-одам тимсолида ўзини кўрмоқ истаган. Инсоннинг табиати, қалби, туйғулари, тафаккури барча гўзаллигу, эзгуликдан шодланадиган, ҳар қандай қабоҳату иллатдан озорланадиган ҳамда озор берувчига қўли, тили ёки дили билан қаршилиқ қила оладиган тарзда шакллансагина, яратилишида кўзда тутилган Аллоҳга ўринбосарликдай юксак ва мукаррам мартабага лойиқ бўлади.

МУКАРРАМЛИК МАСЪУЛИЯТИ

Одам борлигини ташкил этган жасад, жон ва рух сингари уч бирликка мос равишда Яратган томонидан унга жисмоний, нафсоний ва руҳоний сифатлар ҳам берилган. Бу сифатлар уйғунлиги ҳам инсонни ўз-ўзидан мукарраму мўътабар қилолмайди. Осон авжланадиган нафсоний майлларни жиловлаб, нафсга қарши тинимсиз жиҳодни талаб қиладиган руҳоний жиҳатларни ривожлантириш учун одамга одамийлик зарур бўлади. У ўзидаги нафс хуружлари, лаззатларга майл каби ожизликларни енгиб, юксак маънавий фазилатлар эгаси бўла билсагина, азизлик рутбасига кўтарилади. Демак, одам одамийлик даражасига етишиш учун ўз маънавий дунёсини поклаши керак бўлади. Бу эса осон юз берадиган кечим эмас:

Тухм ерга тушиб, чечак бўлди,
Қурт жондан кечиб, ипак бўлди.
Лола тухмича ғайратинг йўкми?
Пилла қуртича ҳимматинг йўкми? [Алишер Навоий, 1987:87]

Лола уруғи ерга тушиб, қобиғини қурбон қила билгани учун чечакка, пилла қурти жонидан кеча олгани сабаб ипакка айлангани каби одам ҳам ўз нафсини, лаззатга ўчлигини енга олсагина, юксалади, одамийлик мартабасига эга бўлади. Ҳазрат Навоийга хос доҳиёна истеъдодгина одамийлик сингари ғоят мавҳум руҳий-маънавий ҳолатни бу қадар моддий қилиб тасвирлаш имконини беради.

ҚАЙҒУДАН ТЎРАГАН ҚУВОНЧ

Ижтимоий турмушнинг ҳақиқати шундаки, одам таянадиган қадриятлар қанчалик эзгу бўлса, шунчалик умрбоқийлик касб этади. Аксинча, ўткинчи маънавий қадриятларга асосланган жамият таназулға юз тутди. Ҳар бир алоҳида инсоннинг ҳам, ҳар қандай жамиятнинг ҳам, бутун кишилиқнинг ҳам қандай хулқий сифатларга, тафаккур йўналишига эга бўлиши таянадиган маънавий ҳадафларига боғлиқ. Қадриятлар тизимидаги эврилишлар олдин алоҳида одамни, у ва унинг қаби кишилар орқали бутун жамиятни ўзгартириб юбориши мумкин. Шунинг учун ҳам ўзини мукаррам сановчи инсон маънавий ўрнаклар тозаллиги хусусида қайғуриши, ғам чекиши лозим.

Алишер Навоий одам кўнглининг ғамсизлиги нафақат шу кишининг ўзи, балки бошқалар учун ҳам улкан дард эканини таъкидлайди. Негаки, ғам камлиги кишида ўзи ҳақида ўйи, биров билан дарди йўқлиги, ўзгалар тақдирига эса бутунлай бефарқлиги белгисидир. Шу боис шоир қайғусизликдан қайғуради:

Кўнгил ичра ғам камлиги асру ғамдур,
Алам йўқлиғи доғи қатиг аламдур [Алишер Навоий, 2013:139].

Ғамсизлик лоқайдликка, лоқайдлик кўникишга, кўникиш фаолиятсизликка олиб келади. Лоқайд ва фаолиятсиз кишиларнинг борлиги нафақат ўзларининг ҳаётини нурсиз қилади, балки бутун жамиятнинг нурашига ҳам сабаб бўлади. Шунинг учун шоир одамни куюнчакликка, дардманлик ва дардкашликка чақиради. Шоирнинг:

Кўнглум ғам ила тўқ айла, ё Раб,
Ишқ ичра мени йўқ айла, ё Раб!— [Алишер Навоий, 2013:127]

сатрлари ана шу чорлов ифодаси ўлароқ жаранглайди. Бу сатрларда кўнгли Аллоҳга ва унинг энг мўътабар яратиги саналмиш одамларга бўлган муҳаббат билан тўлиқлигидан ўзи ўша илоҳий севги оғушида йўқ бўлган солиқ туйғулари акс этади.

ВАТАН ХОЛОС МАНЗИЛМИ?

Ҳар қандай жамият ўз аъзоларининг хатти-ҳаракати, дунёқараши, интилиши ва яшаш тарзи муайян маънавий идеалларга мос бўлишини истайди. Чунки жамиятнинг қандайлиги ўша идеалларнинг моҳияти ва одамларнинг уларга қанчалик амал қилаётганига боғлиқ бўлади. Маънавият ўзбек учун шунчаки ахлоқий нормаларга риоя қилиш эмас, балки ҳаёт-мамот масаласидир. Амалга оширилиши кўзда тутилаётган барча ижобий ўзгаришлар олдин баркамол маънавият эгаси бўлмиш кишиларнинг кўнгил мулкига айлангандагина кутилган самарани бериши мумкин. Шунинг учун Алишер Навоий ватанга шунчаки бошпана, қароргоҳ, яшаш манзили деб қарамайди, ватан тушунчаси юрт аҳлининг маънавиятига қўчгандагина, қудрат касб этиши, қадриятга айланишини таъкидлайди.

Шоирнинг ватан туйғуси – ғоят теран ва кўп қиррали сезим. Мутафаккир ватанни ватандошларга қарши қўймайди, юртни юрт аҳлидан ташқарида тасаввур этмайди ватанни одамдан азиз кўрмайди. Унингча, ватан – миллат аҳлини бахтли қилишга масъул. Шоир наздида, ватан кўнгилга қўчмай, тупроқдан иборат бир макон ўлароқ юракдан ташқарида қолса, ватан эгалари ўз ватанлари ичра ватансиз бўлиб, у сингари:

Навоий, ватан бўлди манзил манга,
Бу манзилдан аммо не ҳосил манга?— [Алишер Навоий, 2013:431]

дея андух чекишлари мумкинлигини ва бунинг оғир инсоний кўргулик эканини қайд этади.

Алишер Навоий жамият тараққиётини турли ижтимоий табақалар ўртасидаги синфий курашлар таъминлайди, деб бир ижтимоий қатламни бошқасига ёв қиладиган моддиюнча қарашлардан жуда узоқ туради. Моддиюнчилар одамни юксалтириш учун жамиятни ўзгартириш керак, деб ҳисоблаган бўлсалар, Навоий жамиятни яхшилаш учун ҳар бир ин-

сон ўзини ислоҳ қилиши, яхшилаши лозим, деб билади. Унингча, оламни яхшилаш одамни яхшилашдан бошланади. Ҳар қандай жамият унинг аъзолари камолоти натижасида ва фуқароларнинг баркамоллиги даражасида такомиллашади, деб ҳисоблайди. Бу фалсафий тўхтам инсон учун маънавий-ахлоқий омилнинг қанчалик қадрли эканини кўрсатади. Одам ҳам ўз хулқининг, ҳам ўзи яшаётган жамият маънавиятининг ижодкори ва айти шу сабабли ҳам у ўз тақдири ва замондошларининг маънавияти учун жавобгардир.

ЁМОНДАН ЯХШИ ЯРАТИШ ВОСИТАСИ

Мукаммаллик ва етуклик – ҳамиша алоҳида интилиш ва меҳнат орқали эришиладиган натижа. Етукликка интилинмаса, бу йўлда заҳмат чекилмаса, унга етишиш мумкин эмас. Шунинг учун ҳам бир хил шароитда ўсган одамлар ҳар хил миназ эгаси бўлиб шаклланаверади. Бу ҳолни ҳазрат Навоий куёшнинг сахрою бўстонга бир хил нур сочгани ҳолда бирида қамғоғу тикан, ўзгасида сарву гул битишига ўхшатади:

Гарчи куёшдин парвариш олам юзига ом эрур,
Сахрода қамғоғу тикан, бўстонда сарву гул буткай [Алишер Навоий, 2013:694].

Шоир тарбиянинг қудратли қурол эканини таъкидлагани ҳолда одамнинг аслига ҳам жуда кўп нарса боғлиқ эканини бир умр эсда қоладиган йўсинда ёрқин бир тамсил билан тасвирлайди. Ҳазрат Навоий бир қитъасида эса, табиатида ноинсонийлик ҳукмрон бўлган кимсага тарбия хайф эканини, унда эзгу сифатлар шакллантиришга уриниш натижа бермаслигини, бундай кимсалар ўзларининг ҳайвоний миназлари исканжасидан чиқолмаслигини ўта кескин шаклда ифода қилади:

Нокасу ножинс авлодин киши бўлсин дебон,
Чекма меҳнат, латиф бўлмас ҳеч касофат олами.
Ким кучук бирла хўтукка қанча қилма тарбият,
Ит бўлур, доғи эшшак, бўлмаслар асло одами [Алишер Навоий, 2013:694].

Улуғ мутафаккир ушбу қарашни “Маҳбуб ул-қулуб” асарида инсонлар ҳаётини кузатишдан чиқарилган фалсафий-педагогик хулоса сифатида янада кучлантирган ҳолда баён этади: **“Қобилга тарбият қилмоқ зулмдир ва ноқобилга тарбият хайф. Ани адами тарбият била зоеъ қилма ва мунга тарбиятингни зоеъ қилма”**.

Таълим-тарбияга катта баҳо берган мутафаккирнинг таълим ва тарбия бергувчи шахслар фаолиятини қадрлаши ҳам табиийдир. “Маҳбуб ул-қулуб” асарининг “Дабиристон аҳли зикрида” бобида ўқитувчи эмгакнинг қанчалик оғир эканини: **“...ҳар қаттиг кишини бир тифл муҳофазати ожиз этар, ул бир сурукка илм ва адаб ўргатгай, анга не этар?”** тарзида қайд этади. Қанчалик кучли бўлмасин, киши кўпинча ўзининг биттагина боласини эпладан ожиз қолади. Ўқитувчи эса ўшандок болаларнинг бутун бир тўдасига илму одоб ўргатишнинг уйдасидан чиқади. Шунинг учун ҳам шогирд устози олдида мудом қарздордир: **Шогирд агар шайхулислом, агар қозидур, агар устод андин розидур – Тенгри розидур** [Алишер Навоий, 2013:467]. Даҳо шоирнинг ўзининг ҳеч кимникига ўхшамаган оригинал хулосасини:

Ҳақ йўлида ким сенга бир ҳарф ўқитмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг ҳақин юз ганж ила [Алишер Навоий, 2013:467]
шаклида битилган оламро машҳур фардида яна қувватлантирган.

Навоийнинг бу қарашлари миллий таълим-тарбия тизимига фалсафий-назарий асос дейиш мумкин. Агар таълим-тарбия жараёни буюк мутафаккир қайд этган жихатлар ҳисобга олган ҳолда ташкил этилса, кутилган педагогик самарага эришилади. Чунки таълим-тарбия этноснинг маънавий-руҳоний хусусиятларидан келиб чиқадиган соғлом методологик асосларга таянгандагина кутилган натижани беради.

Ҳазрат Навоийнинг фаолияти ва ижоди тўлиғича ҳар бир одамни имкон қадар “одамий”, яъни маънавиятли қилиб шакллантиришга қаратилган ва ҳеч қачон эскирмайдиган ҳаётий, ахлоқий, шаръий, фалсафий асослар бўлмиш Қуръони карим ва Ҳадиси шарифларга таянган. Шунинг учун туркий миллатлар ўз ҳаётларининг деярли барча босқичларида Навоий

ижоди маҳсуллари билан юзма-юз келаверади.

Одамнинг одамийлиги унинг ўз ҳаётигагина эмас, балки яшаётган жамият тараққиётига ҳам таъсир кўрсатар экан, одамийлик шаклланиши жараёнини ўз ҳолига ташлаб қўйиб бўлмайди. Ҳар бир одамда Яратган томонидан берилган асл маънавий фазилатлар билан бирга тарбия ёрдамида шакллантирилиши лозим аҳоқий сифатлар ҳам бўладики, жамиятнинг барча соғлом кучлари ана шу сифатларнинг имкон қадар эзгуликка хизмат қиладиган йўсинда таркиб топдирилишига хизмат қилиши зарур.

Навоий тарбияни ёмондан яхши, ҳаромдан ҳалол яшаш қудратига эга бўлган маънавий-педагогик восита деб билади. Тарбиянинг кучидан тўғри фойдаланиш жамият аъзолари маънавиятининг юксалишига хизмат қилиши ҳақида образли йўсинда:

Итга тааллумда чу бўлди камол,
Сайд анинг оғзидин ўлди ҳалол,- [Алишер Навоий, 2013:138]

деб ёзади. Бу мисраларда аслида оғзи теккан нарса ҳаром саналиб, катрон қилиниши керак бўлган ов ити азбаройи тарбия кўрганлиги туфайли у оғзида тишлаб келтирган ўлжа ҳалол ҳисоблангани каби одам тарбия сабабли юксак даражаларга кўтарилиши, тарбиясизлик эса уни одамлик мартабасидан айириши мумкинлиги бетакрор поэтик йўсинда акс эттирилган.

Ҳазрат Алишер Навоий одамда эзгу одамий сифатлар қарор топдириш учун биологик ва генетик омилларнинг ўзи етарли эмаслигини қайд этади, шахснинг шаклланишида тарбия ҳал қилувчи аҳамиятга эгалигини алоҳида таъкидлайди. Ер аслан қанчалик ҳосилдор бўлмасин, боғбоннинг режали меҳнатсиз ундаги экинлар чиройли бўлмагани янглиғ билиб қилинган тарбия ҳам шахснинг шаклланишида катта ўрин тутишини образли тарзда ифода қилади. Шоир одамда одамийлик қарор топдиришда тарбиянинг катта ўрин тутишини шундай ифодалайди:

То ража чекмас ерига боғбон,
Боғ ҳамон зебда, жангал ҳамон [Алишер Навоий, 2013:180].

Чиндан ҳам тартибга солинмаган ерда ўз ҳолича ўсиб ётган оғочлар чангалдан фарқ қилмайди. Тарбия кўрмаган одам ҳам одамлик даражасига етолмай умр ўтказавериши мумкин.

Буюк шоир “Ҳайрат ул-аброр” достонининг “Сўз таърифида” бобида ҳам тарбия одамни юксалтириши, унга унга ёқимли кўриниш бахш этишини таъсирли тимсоллар орқали тасвир қилади:

Варду¹ шажар² шоҳид³ эрур боғ аро,
Лек ўтун силкидадур⁴ тоғ аро.

Мунда паришонлиғи нохуш қилиб,
Анда мураттаблиғи⁵ дилкаш қилиб [Алишер Навоий, 2013:150].

Мутафаккир шоир айни бир хил оғочлар ва гуллар боғда ҳам, тоғда ўсишини, боғдаги оғочу чечаклар гўзаллик яратса, тоғда улар ўтин қаторида кўринишини тасвирлаш орқали тарбиянинг инсон ҳаётидаги тенгсиз ўрнини кўрсатиб берган. Яъни ўша оғочу гуллар боғда тарбия кўрган, боғбон уларга тартиб берган, шу боис улар – чиройли. Тоғдаги оғочу гуллар эса тарбия кўрмаган, ўз ҳолларича тартибсиз ўсиб ётади. Тарбия кўрмаганлик сабаб улар ўтин қаторида қабул қилинади, яъни кадрсиздир.

¹ Вард - гул, атиргул.

² Шажар - дарахт, оғоч.

³ Шоҳид - гўзал, чиройли.

⁴ Силк - қатор, саф.

⁵ Мураттаблиғ - тартибга солинганлик.

ЭЛНИ ШОД, ЮРТНИ ОБОД КЎРМОҚ ЙЎЛИ

Мудом юрт ташвиши ва эл қайғусида юрган мутафаккир адиб ҳамиша юртнинг обод, элнинг шод бўлишини орзу қилади. Бу йўлда ҳеч малолланмай заҳмат чекишга-да тайёр. Ҳазрат ўз битикларида ижтимоий эзгулик ва моддий тўқислик ҳам одамларда одамийлик қарор топиши натижасида пайдо бўлишини таъкидлайди. Ҳаётдаги нотўқислик, ноҳақлик ва адолатсизликларнинг илдизи қаердалиги хусусида чуқур ўйга толган шоир ўзи келган ҳаққоний хулосаларни ўта таъсирчан йўсинда поэтик ифода этади:

То хирсу ҳавас хирмани барбод ўлмас,
То нафсу ҳаво қасри барафтод ўлмас,
То зулму ситам жонига бедод ўлмас,
Эл шод ўлмас, мамлакат обод ўлмас [алишер Навоий, 2013:645].

Даҳо ўйчил ва тенгсиз шоир бўлмиш Алишер Навоий ушбу рубойида очкўзлик ва тўймаслик хирмонлари созурилмай, нафс ва манманлик қасри йиқилмай, зулм билан ситамнинг жонига жабр қилинмай туриб, элнинг шод, мамлакатнинг обод бўлиши мумкин эмаслигини таъсирли йўсинда, бетакрор шаклда акс эттиради. Ижодкор юрт аҳли, айниқса, элни бошқариш даъвосида бўладиган ҳукмдорларда эзгу маънавий-ахлоқий сифатлар шаклланмай туриб, элни шод, мамлакатни обод кўриш мумкин эмаслигини қайд этади.

Буюк шоир ўзининг барча бадиий, илмий, тарихий битикларида миллатни камолотга олиб борадиган, инсонлараро муносабатларда адолат қарор топишини таъминлайдиган одамийликдай улуғ маънавий-ахлоқий сифатни жамият аҳлининг имкон қадар кўпроқ қисмида таркиб топдириш кераклигига урғу беради. Дарҳақиқат, миллий маънавият миллат аҳлининг қиёфаси ва табиатидаги асл ахлоқий ва руҳоний қирраларни намоён қилади. Миллий маънавият унсурлари чуқур этник ва ҳаётий асослардан таркиб топгандагина эзгулик касб этиб, турмуш амалиёти учун яроқли бўлади. Шу боис миллий маънавиятга асос қилиб олинадиган турмуш ўрнаклари, инсоний тутумлар ва ахлоқий сифатлар тизимини танлашда бефарқлик қилиш мумкин эмас.

Жамият аъзолари амал қилишлари лозим бўлган маънавий-ахлоқий ҳадафларни белгилаб беришга қаратилган интеллектуал, руҳоний ва ахлоқий ўлчовлар миллат руҳияти, унинг фикрлаш ва яшаш тарзига максимал даражада мувофиқ келадиган мустаҳкам фалсафий-ахлоқий пойдевор устига қурилгандагина юртнинг тараққиёти таъмин этилиши мумкин. Алишер Навоийнинг асарлари ҳеч туганмас, олингани сари камайиш ўрнига бойлиги ортиб борадиган маънавий хазинадир ва миллий маънавиятимизнинг мустаҳкам пойдевори бўлишга ярайдиган қарашлар маҳзанидир.

Маънавият ўзини таниш, ўзини ўзгалар назари билан тафтиш қилиш, ўзгаларга эса ўз назари билан қарай билиш демакдир. Ҳар бир одам ўзини қанчалик таниса, бутун борлиқнинг яратувчиси бўлган Аллоҳни ҳам шунчалик танийди. Шунинг учун ҳар бир алоҳида шахс ва бутун жамиятнинг эътибори юрт эгалари маънавиятининг соғлом асосларда шакллантирилишга қаратилиши керак. Шахснинг маънавий комиллиги жамиятнинг одиллигига, жамиятнинг одиллиги маънавиятнинг юксаклигига, маънавиятнинг юксаклигига эса шахс камолоти ва бахтига асос бўлади. Шахс, жамият ва маънавиятнинг ўзаро уйғунлиги, шу тариқа, инсоният тараққиётининг асосий омили бўлиб қолаверади. Бу жабҳада буюк Навоийнинг битганлари тенгсиз бир қуролдирки, ундан тўғри фойдаланиш улкан маънавий ғалабаларга асос бўлади. Бунинг учун элнинг асл фарзандлари ғафлатни тарк этишлари, элу юрт ишқи билан дардланишлари жоиз. Зеро, ҳазрат Навоий бежизга:

Беишқ улусқа ком уйқу,
Ишқ аҳлигадир ҳаром уйқу,— [Алишер Навоий, 2013:90]

демаган. Чиндан ҳам кўнглига юксак инсоний туйғулар ёт бўлган кимсалар учун ғафлат уйқуси мақсад, ҳаловат, орзу бўлса, қалби Ҳақ ва халқ ишқи, ҳақиқат ва адолат севгиси билан тўла инсонлар учун ҳаромдир. Ҳазратнинг маънавий уйғоклик йўлидаги чорлови миллат аҳлини сергаклантиришига ишонамиз.

Iqtiboslar/Сноски/References

1. Alisher Navoiy. G‘aroyib us-sig‘ar. TAT. 10 jildlik. 1-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
2. Alisher Navoiy. Navodir ush-shabob. TAT. 10 jildlik. 2-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
3. Alisher Navoiy. Badoe’ ul-vasat. TAT. 10 jildlik. 3-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
4. Alisher Navoiy. Favoyid ul-kibar. TAT. 10 jildlik. 4-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
5. Alisher Navoiy. Devoni Foni. Qasoid. Mufradot. Xamsat ul-mutahayyirin. TAT. 10 jildlik. 5-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
6. Alisher Navoiy. Xamsa: Hayrat ul-abror. Farhod va Shirin. TAT. 10 jildlik. 6-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
7. Alisher Navoiy. Xamsa: Layli va Majnun. Sab’ ai sayyor. TAT. 10 jildlik. 7-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
8. Alisher Navoiy. Xamsa: Saddi Iskandariy. Tarixi anbiyo va hukamo. Tarixi muluki Ajam. TAT. 10 jildlik. 8-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
9. Alisher Navoiy. Lison ut-tayr. Majolis un-nafois. Mahbub ul-qulub. Munshaot. Vaqfiya. TAT. 10 jildlik. 9-jild. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.
10. Алишер Навоий. Бадоеъ ул-бидоя. МАТ. 20 жилдлик. 1-жилд. – Тошкент: Фан, 1987.

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Alisher Navoiy xalqaro jurnali Amerika qo'shma shtatlarining Crossref.org tizimiga kiritiladi hamda har bir maqolaga doi raqami beriladi. Jurnalda quyidagi ruknlar bo'yicha maqolalar chop etiladi:

- **NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI**
- **NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI**
- **TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O'ZBEK ADABIYOTI**
- **BAHOSIZ BITIKLAR** (Navoiy asarlarining qo'lyozmalari, Navoiy merosi va matnshunoslik masalalari uchun).
- **ASLIYAT UMMONI** (asosan, ingliz, fransuz, nemis, rus, xitoy, yapon, koreys, hind tillariga).
- **NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI** (Navoiy nasri va nazmiga doir tadqiqotlar uchun).
- **ILM, OLAM VA OLIM** (Navoiy ilmiy merosi va turli ilmlarga doir qarashlari uchun).
- **HAQIQAT SARI SAFAR** (Navoiyning falsafiy qarashlari).
- **MA'RIFAT YOG'DUSI** (Navoiy va islom ma'rifati, Navoiyning diniy-ma'rifiy qarashlari, Navoiy va tasavvuf).
- **NAVOIY POETIKASI** (Fasohat, balog'at, badiiyat, aruz va qofiya bilan bog'liq masalalar).
- **TURKIY MUMTOZ ADABIYOT TADQIQI VA UNING BOSHQA ADABIYOTLAR BILAN QIYOSI**
- **NAVOIY VA ADABIY TA'SIR MASALALARI**
- **NAVOIY VA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI**

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- maqola 10-15 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- maqolalar **o'zbek, turk, tojik, rus, ingliz, fransuz** tillarida qabul qilinadi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola sarlavhasi.
 2. Muallifning F.I.SH., lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, respublika va elektron pochta adresi to'liq keltiriladi.
 3. Annotatsiya (maqolaning qisqacha mazmun va maqsadi, 100-150 ta so'zdan iborat bo'lishi lozim) **o'zbek, rus, ingliz** tillarida beriladi.
 4. Tayanch so'z va iboralar **o'zbek, rus, ingliz** tillarida (7-10 so'zdan iborat bo'lishi kerak).
 5. Kirish (Introduction)
 6. Asosiy qism (Main part)
 7. Natijalar va muhokama (Results and Discussions)
 8. Xulosalar (Conclusions)
 9. Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi (15-20 ta adabiyot).
- maqola Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, 1 intervalda tayyorlanadi;
- havola(snokalar)lar katta qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi [Mo'minov 2020: 25] shaklida keltiriladi;
- maqola tomonlari chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm;
- maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir.
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan **tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi**;
- tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
- jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.
- Maqola so'ngida mualliflar(lar) telefon raqamini kiritishlari shart.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Toshkent shahri Amir Temur ko'chasi Matbuot;
Samarqand shahri Universitet xiyoboni 15, SamDU filologiya fakulteti
Tel.: +99891 527 68 22 Telegram raqami: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПИСЬМО МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА “АЛИШЕР НАВОЙ”

Международный журнал “Алишер Навой” будет включен в систему Crossref.org Соединенных Штатов Америки и каждой статье будет присвоен DOI. Статьи для публикации в журнале принимаются по следующей тематике:

- **НАВОЙ И ВСЕМИРНАЯ ЛИТЕРАТУРА**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ**
- **ТЮРКСКАЯ И УЗБЕКСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ЭПОХИ ТЕМУРИДОВ**
- **БЕСЦЕННЫЕ РУКОПИСИ** (рукописи произведения Навои, проблемы наследия Навои и текстологии)
- **ОКЕАН МЫСЛЕЙ** (переводы произведений Навои на английский, французский, немецкий, русский, китайский, японский, корейский, индийский языки)
- **ИЗЫСКАННОСТЬ ПРОЗЫ И ПОЭЗИИ НАВОЙ** (для исследований в области прозы и поэзии Навои)
- **НАУКА, МИР И УЧЕНЫЙ** (научное наследие Навои и его научные взгляды)
- **ПУТЬ К ИСТИНЕ** (философские взгляды Навои)
- **ДУХОВНОЕ ОЗАРЕНИЕ** (Навои и ислам, нравственно-духовные воззрения Навои, Навои и суфизм)
- **ПОЭТИКА НАВОЙ** (вопросы поэтики, системы аруз, ритмики и рифмы)
- **ИССЛЕДОВАНИЕ ТЮРКСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ЕГО СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРНОГО ВЛИЯНИЯ**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ**

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

- Объем статьи: около 10-15 страниц;
- Статьи принимаются на **узбекском, турецком, русском, английском и французском языках**;
- Структура статьи:
 1. Название статьи.
 2. И.Ф.О. автора, должность, научная степень, место работы (учёбы), область, республика, электронная почта.
 3. Аннотация (краткое содержание и цель статьи, статьи в объеме 100-150 слов) на **узбекском, русском и английском языках**.
 4. Ключевые слова и выражения на **узбекском, русском и английском языках** (7-10 слов).
 5. Вступление (Introduction)
 6. Основная часть (Main part)
 7. Результаты и обсуждение (Results and Discussions)
 8. Заключение (Conclusions)
 9. Литература (References) в алфавитном порядке (15-20 наименований).
- Шрифт текста – Times New Roman; размер — 14 пунктов; межстрочный интервал — 1,5;
- Сноски приводятся в квадратных скобках с указанием *фамилии автора – года издания – страницы* [Мўминов 2020: 25];
- Параметры страницы: слева 3 см, справа 1,5 см, сверху и снизу по 2 см;
- Ответственность за научную обоснованность, достоверность приведенных в статье данных и оригинальность несут авторы статьи.
- Статьи проходят обязательную экспертизу. В журнале публикуются **статьи, рекомендованные экспертами к публикации**;
- Нерекомендованные публикации статьи не публикуются и не возвращаются авторам.
- В одном номере журнала публикуется только 1 статья автора.
- В конце статьи необходимо указать контактный номер автора.

НАШИ КОНТАКТЫ:

Ташкент, проспект Амира Темура, улица Матбуотчилар;
Самарканд, Университетский бульвар, 15, факультет филологии СамГУ
Тел.: +99891 527 68 22 Телеграм номер: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ALISHER NAVOI INTERNATIONAL JOURNAL INFORMATION LETTER

Alisher Navoi International Journal is entered into the United States Crossref.org system and each article is assigned a circle number. The magazine publishes articles on the following sections:

- **NAVOI AND WORLD LITERATURE**
- **NAVOI AND LINGUISTIC ISSUES.**
- **TURKISH AND UZBEK LITERATURE OF THE TEMURIDS PERIOD**
- **INVALUABLE ESSAYS** (for manuscripts of Navoi's works, Navoi's heritage and textual issues).
- **ORIGINAL WORK** (mainly in English, French, German, Russian, Chinese, Japanese, Korean, Hindi).
- **BEAUTY OF NAVOI PROSE AND POETRY** (for research on Navoi prose and poetry).
- **SCIENCE, THE WORLD AND SCIENTIST** (for Navoi's scientific heritage and views on various sciences).
- **JOURNEY TO THE TRUTH** (Navoi's philosophical views).
- **THE LIGHT OF ENLIGHTENMENT** (Navoi and Islamic enlightenment, Navoi's religious-enlightenment views, Navoi and mysticism).
- **NAVOI POETICS** (Issues related to eloquence, maturity, art, rhyme and rhyme).
- **RESEARCH OF TURKISH CLASSICAL LITERATURE AND ITS COMPARISON WITH OTHER LITERATURE**
- **NAVOI AND LITERARY INFLUENCE ISSUES.**
- **NAVOI AND EDUCATIONAL ISSUES.**

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- the article is presented in 10-15 pages;
- Articles are accepted in **Uzbek, Turkish, Tajik, Russian, English, French;**
- Structure of the article:
 1. Article title.
 2. Full name of the author, position, academic title, place of work (study), region, republic and e-mail address.
 3. Annotation (brief content and purpose of the article, should be 100-150 words) is given in **Uzbek, Russian, English.**
 4. Key words and phrases in **Uzbek, Russian, English** (should be 7-10 words).
 5. Introduction
 6. Main part
 7. Results and Discussions
 8. Conclusions
 9. References - listed in alphabetical order (15-20 references).
- The article is prepared in Times News Roman font, 14 sizes, 1 space;
- references are given in parentheses in the form of the author's name - date of publication - page [Muminov 2020: 25];
- sides of the article left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm;
- The author (s) are responsible for the scientific validity, reliability and copying of the information and evidence presented in the article.
- Articles will be examined. Only articles recommended by experts will be published in the journal;
- Un recommended articles will not be published and will not be returned to the authors.
- Only 1 article by the author is published in 1 issue of the magazine.
- The author (s) must enter a phone number at the end of the article.

ADDRESS:

Tashkent city, Amir Temur street Press; Samarkand University Boulevard 15,
SamSU Faculty of Philology Phone: +99891 527 68 22
Telegram number: +99891 527 68 22 E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ALISHER NAVOIY. MOSKVA. SERPUXOV MAYDONI
Haykal Ravshan Mirtojiyev, Aleksandr Kuzmin va Igor Voskresenskiy muallifligida yaratilgan.

АЛИШЕР НАВОИ. МОСКВА. СЕРПУХОВСКАЯ ПЛОЩАДЬ
Статуя создана Равшаном Миртожиевым, Александром Кузьминым и Игорем Воскресенским.

ALISHER NAVOI. MOSCOW. SERPUKHOV SQUARE
The statue was created by Ravshan Mirtojiyev, Alexander Kuzmin and Igor Voskresensky.